

De rikenes siste farvel

KOMMENTAREN

John O. Egeland

john.egeland@dagbladet.no

MED JEVNE MELLOMROM får de velstående et rapp over munnen. Det skjer når størrelsen på lønn, bonuser, frynsegoder eller aksjeutbytte bryter fellesskapets forståelse av hva som er rettferdig. Siste inntraff det da toppsjefen i DNB, Rune Bjerke, og den øvrige ledelsen fikk rause bonusutbetalinger.

Beløpene i seg selv var kanskje ikke av det aller grådigste slaget, men timingen vitnet om fravær av sosiale og politiske antenner. Det var bare kort tid siden at Bjerke hadde oppfordret til et «spleiselag» for å oppfylle de strengere kravene til bankenes

egenkapital. Låntakere, innskyttere, ansatte og eiere skulle alle bidra. 1500 ansatte måtte gå fra jobben, en kunstig høy rentemargin rammet låntakerne, men fylte opp egenkapitalen. Aksjonærene ble betalt i høyere kurser, mens de elleve konserndirektørene mottok en samlet godtgjørelse på 54,4 mill. kroner. Helge Lund, toppsjef i Statoil, ligger likevel foran med vel 14 mill. på inntektssiden. Og går vi utenom det halvstatelige dro Aker-sjefen Øyvind Eriksen inn 24 mill.

DET ER DEN GAMLE historien. De rike og velstående sier alle er i samme båt, men det er aldri de som roer. Det har kommet noe riuelt over protestene mot denne utviklingen. Siden jappetida på midten av 80-tallet, har de rike forsynt seg uhemmet av alle typer verdiskapning. Forbruket har vært prangende, den sosiale profilen høy. Like sikkert har det steget opp protester mot økende ulikhet. Politikere og økonomer

har pekt på at den norske modellen bygges på deling av økt verdiskapning og produktivitet. Deres systemet henger sammen fordi avstanden i lønn og formue mellom eiere, toppledere og ansatte ikke er en avgrunn.

ALL DENNE JAMMER har ikke hatt noen som helst virkning. Kapitaltakerne og deres direktører har tvert imot fortsatt å berike seg, og i økende tempo. Alle som vil kan nå se at det er nytteløst å argumentere mot den nye rikdommens privilegier. Både rasjonelle og moralske argumenter preller av i møtet med den økonomiske elitens særinteresser. De rike har bestemt seg for å bryte med det norske fellesskapet, og flytte for seg selv. Det er en konsekvens av at de økonomiske forskjellene i Norge – og resten av den vestlige verden – har økt dramatisk. Bortfallet av arveavgiften og gunstige reformbeskatning, som jo er Solberg-regjeringens politikk, vil forsterke tendensen.

DRIVKREFTENE i denne utviklingen er skjev fordeling av verdiskapningen og en markeds- og ledelsesideologi som begrunner ulikhetens nødvendighet. Effekten er delvis kamuflert fordi de aller fleste av oss verken er spesielt rike eller fattige. Ulike underdelte rike tyder på at vi nå er et samfunn med ti prosent meget velstående, deretter følger en bred midtgruppe på 80 prosent og under dem ti prosent som sliter med både livet og økonomien. Den mest dramatiske utviklingen har vært blant de 5000 rikeste, dvs. den øverste promillen av befolkningen. En FAFO-rapport fra 2006 («Rikdom på nye veier») viste at denne gruppa mottok rundt 50 prosent av de totale kapitalinntektene, som var en dobling siden 1993. Forskning ved Statistisk sentralbyrå har seinere vist at arbeidskjøperne i dag har en større andel av landets totale inntekt enn de har hatt på 35 år. Sosiologen Magne Flemmen har påvist at overklassen i hovedsak

rekrutterer fra sine egne rekker, og at porten er trang og godt voktet. Selv med siviløkonomutdanning har overklassebarna fire ganger så høy sannsynlighet for selv å bli overklasse som arbeiderbarna. Arvens skjeve fordeling vil forsterke dette i åra som kommer.

SAMTIDIGER DERIKE også en sukkertreklasse. For mange av dem er ikke likhetsverdiene et spørsmål om rettferdighet, men om misunnelse. Dette inngår i et ideologisk arsenal som spenner fra bevisst språkbruk (nedbemanning/ oppsigelse, grådighet/incentiv) til mer omfattende tankesystemer. Av disse er gjenfødselsens av førerprinsippet det mest markante, nå i en mykere pakke under merkelappen ledelsesfilosofi. Denne likestillte ledelse med arbeid og kapital når det gjelder verdiskapning, og er derfor perfekt til å begrunne toppledernes lønnsfester. Da blir det fristen- de å hente fram en diktlinj fra Bertolt Brecht: «Dere vil ikke ha framskritt, men forsprang».